

Božo ODOBAŠIĆ

Isus Krist, put i nada Europe
Prikaz pobudnice pape Ivana Pavla II.
Ecclesia in Europa*

Isus Krist, put i nada Europe jest središnja tema pobudnice Ivana Pavla II. *Ecclesia in Europa - Crkva u Europi*. Naslovljena je biskupima, prezbiterima, dakonima, osobama posvećena života i svim vjernicima laicima. Pobudnica je o Isusu Kristu koji živi u svojoj Crkvi i koji je izvor nade za Europu. Ona je jedinstveni govor o kršćanskoj nadi u izgradnji Europe i boljega svijeta. Krist nada Europe jest ideja vodilja i ključ tumačenja cijele pobudnice. Dokument ima 6 velikih poglavlja s razdiobom u 125 brojeva. Datiran je 28. lipnja 2003.

Europa i njezino kršćansko lice

Po mom sudu dokument je svojevrsna "summa theologiae" mnoštva koncilskih, papinskih i drugih crkvenih dokumenata. Još preciznije rečeno, to je na poseban način *compendium* kristologije i eklezijologije, koji želi ponuditi jedinstveni kršćanski doprinos u izgradnji nove Europe. Jasno se ističe da Crkva ima što ponuditi Europi pozivajući sekularizirani svijet Europe da se vrati svojim kršćanskim korijenima i nade "svoj identitet".

Dokument je plod razmišljanja europskih biskupa i teologa koji je bio izražen na Drugoj sinodi europskih biskupa za Europu održanoj od 10. do 23. listopada 1999. s temom: *Isus Krist živi u svojoj Crkvi i izvor je nade za Europu*. Toj se misli nameće kao zaključak i tema s prve Sinode održane 1991. god. s temom *Biti svjedoci Krista koji nas je oslobodio*. Papa ističe da Europa našega vremena treba nužno "kršćansko lice" što ne znači povratak "vjerskoj državi", ali znači potrebu odbacivanja "svake vrste ideološkoga laicizma i neprijateljske odvojenosti" između civilnih ustanova i vjerskih konfesija. Dokument želi ukazati na stanje Crkve u Europi

* Prikaz Pobudnice izložen u Sarajevu na saboru svećanika Vrhbosanske nadbiskupije 21. travnja 2004.

i ponuditi smjernice za promicanje novog naviještanja evanđelja. Želi raspaliti kršćansku nadu u laiciziranoj i sekulariziranoj Europi. Želi joj vratiti "njezinu duboku kršćansku dušu" (br. 7). Prilike u kojima se nalazi Europa kritične su upravo u stvaranju nove Europe otvorene europskom proširenom unijom. Europa se treba iznova odlučiti u susretu s novim narodima s "osobom i porukom Isusa Krista". Crkva zarobljenoj Europi raznim novim idejama i projektima nudi poruku evanđelja koja oslobađa i poruku nade koju je, čini se, izgubila.

Dokument polazi u prvom poglavlju *Isus Krist je naša nada* od knjige Otkrivenja, od proročke objave (Otkr 1,17-18), koja nudi nadu u teškim kriznim vremenima: "Ne boj se! Ja sam Prvi i Posljednji i Živi. Mrtav bijah, a evo živim u vijeke vjekova te imam ključeve Smrti i Podzemlja." Te su riječi Papinom pobudnicom upućene Crkvama u Europi. Europa je umorna i treba prepoznati znake vjere i svjedočenja. Europa je dopustila da u tijeku povijesti zaluta, da izgubi sjećanje na svoju kršćansku baštinu. Nju prati praktični agnosticizam i vjerska indiferentnost. Prati je beznade, skepticizam. Ljudi se *boje budućnosti* (br. 8). Bolesni znakovi umora i među vjernicima zabrinjavajuća je slika Europe bez Boga. Plodovi toga su dramatičan pad broja rođenih, opadanje svećeničkih i redovničkih zvanja, odbacivanje života u braku. Prevladava osjećaj usamljenosti, umnožavaju se podjele i suprotstavljanja. Kriza je obitelji dovela je u pitanje i sam smisao braka i bračne zajednice. Pojavljuju se i novi i stari etnički sukobi, pojavljuju se i oblici rasizma pa i međureligijske napetosti. Raste etička ravnodušnost a isto tako i briga za vlastite interese. Povećava se broj siromašnih. Slabi osjećaj solidarnosti (br. 8). Sve je to svojevrsna *antropologija bez Boga i bez Krista*. Čovjek zauzima na umjetan način mjesto Boga jer je zaboravio da "nije čovjek onaj koji stvara Boga već je Bog onaj koji stvara čovjeka" (br. 9). Europska se kultura pokazuje sve više kao kultura bez doprinosa kršćanstva (na to ukazuju još uvijek žive rasprave oko novog Ustava Europe). Sve je teže javno ispovijedati svoju vjeru (br. 7). Sjetimo se odluke Francuske o zabrani nošenja tzv. "javnih religioznih znakova": marama, križeva. Čini se da se Europa vraća životu kršćana u prvim stoljećima Rimskog Carstva. To je "nova kultura" koju promiču komunikacijska sredstva priopćavanja čiji su sadržaji često suprotni evanđelju i dostojanstvu ljudske osobe (br. 9). Dio te kulture je sve rašireniji agnosticizam povezan s dubljim moralnim i pravnim relativizmom. Gubi se osjećaj istine o čovjeku. To je sijanje kulture smrti, bez nade. Iako u biti i čovjek Europe čezne za smislom života, sijači relativizma i sinkretizma koji zameću tragove kršćanskoj transcendentnosti sve više promiču oblike znanstvenog mesijanizma gdje će nap-

redak znanosti riješiti sve probleme modernog čovjeka. "Proces globalizacije koji je u tijeku, namjesto većem jedinstvu ljudskog roda, vodi opasnosti da u njoj prevlada pristup koji će slabije potisnuti na rub i povećati broj siromašnih u svijetu" (br. 8). Mali narodi i kulture u opasnosti su da izgube svoja kulturna obilježja. Duhovni identiteti naroda i grupa u opasnosti su da se utope u neki novi kulturni i religiozni sinkretizam. Sve se to nudi pod licem "demokracije, slobode i zaštite ljudskih prava". Konsumizam i apsolutna sloboda izbora postaju zamke autentičnom životu kršćanina u Europi. Poseže se za narkotičnim sredstvima i filozofijama Dalekog istoka i njihovim ezoteričnim duhovnostima kao npr. New Age itd. Tim je već zahvaćen prostor i Hrvatske i BiH. Dokument ističe da se to očituje kao duboko iluzorno obećanje. Stoga je Europi potrebno dati *novo lice* na temelju evandeoskog nauka i iskustva nade Isusa Krista. Tu nadu Crkva već prepoznaje vraćanjem slobode Crkvi u bivšim komunističkim zemljama Europe.

Svetost života znak Europi

Unatoč mnogim proturječnostima kao svijetlu točku ističe dokument život uzornih vjernika kršćana u Europi koji pogledom vjere uočavaju prisutnost Duha Božjega u svijetu i Crkvi. Stoga, treba poticati na pomirenje i uvažavanje među narodima u postupnom *širenju* procesa i ujedinjenja na zemlje istočne Europe. Treba poticati sve oblike suradnje tako da se, malo pomalo, oblikuje europska kultura, ili preciznije europska svijest. Potrebno je naglašava se u mladima gajiti "osjećaj bratstva i volju za zajedništvom" (br. 12). Treba razvijati proces demokratizacije, slobode, ljudskih prava, posebno prava na život i kvalitetu života u "stvaralačkoj vjernosti humanističkoj i kršćanskoj tradiciji našeg kontinenta" na kojem mora "biti zajamčen primat *etičkih i duhovnih vrijednosti*" (br. 12). Samo u takovoj Europi bljesnut će nada, Isus Krist kao temelj nove evangelizacije. Unatoč suprotnostima u Europi su prisutni mnogi novi znakovi crkvenoga života koji svjedoče da ima spremnih na istinsko svjedočenje. Posebno se ističu mnogi svjedoci vjere, napose mučenici, koji su izdržali u istočnoj Europi kušnje komunističkog sistema i progona. Mučenici nisu samo znak nade, već nam govore o tome da je "*mučeništvo* najviše utjelovljenje evanđelja nade" (br. 13). Bilo je 20. st. puno mučenika koji su u najvišem stupnju pokazali poslušnost evandeoskome zakonu i dosljednosti ljubavi prema Kristu i onima za koje je on svoj život darovao. Mučenici su zasvjedočili vitalnost Crkve koja je svjedočila nadu i u progonstvima. Oni su veličanstveni znak, svjetlo u tami našega vremena. Uz mučenike

slijedi i *svetost* mnogih muškaraca i žena našeg doba, ne samo službeno proglašanih svetima nego i “onih koji su u jednostavnosti i svakodnevnom životu posvjedočili svoju vjernosti Kristu” (br. 14). Sveci i svetost života kršćana ugrađeni su u temelje Europe.

Dokument potiče da se evandeoski ideali življeni u župnim zajednicama, među posvećenim osobama i udrugama vjernika, u molitvenim skupinama i udrugama mladih, očituju kao djelo prisutnog Duha Svetoga koji je izvor darovane nade svojoj Crkvi. Stoga *župa* i danas mora nastaviti čuvanje i pružanje prostora za stvarno življenje evanđelja (br. 15). Župa je mjesto autentične humanizacije i istinskog očovječenja. Papa napose oдаje priznanje Katoličkoj akciji dok potiče rast i *djelovanje novih pokreta* koji u crkvenim zajednicama moraju biti aktivni a ne da se izoliraju. Novi pokreti i zajednice treba da potiču na svetost naroda i budu kao protulik malodušnosti i širenju raznih sekta koje guše kršćanski duh. Posebno Papa ističe kako je važno sudjelovati na *ekumenskom putu* i to u perspektivi dolaska do istine, ljubavi i pomirenja svih kršćana. Ekumenski dijalog “ima svoj najdublji temelj u samoj Božjoj riječi” i “predstavlja znak velike nade za današnju Crkvu; rast jedinstva među kršćanima je, uistinu, uzajamno obogaćivanje za sve” (br. 17). Ekumenskoj otvorenosti i suradnji, i u našim okolnostima u BiH sigurno nema alternative. O mnogim našim postupcima ovisi ponašanje i samih vjernika a političarima vjerska netrpeljivost jest izlika da prekriju svoje vlastite interese i krivnju za sukobe nerijetko prebacuju na Crkvu.

Crkva Europi može ponuditi najdragocjenije blago a to je vjera u Isusa Krista, izvor svake nade koja ne razočarava. Krist je izvor nade za Europu i za cijeli svijet. Mjesne Crkve poziva Papa da kao u prvo kršćansko vrijeme budu od pomoći u rješavanju velikih problema društva u kojem konkretna Crkva živi. Mjesne Crkve ne smije se gledati kao “privatne” organizacije, jer “one djeluju sa specifičnom institucionalnom dimenzijom” i treba ih “pravno priznati, u punom poštivanju pravednih civilnih poredaka” (br. 20).

Europa treba ponovno reći istinu o Kristu kao jedinome posredniku između Boga i ljudi (*Dominus Iesus*) u kontekstu aktualnoga etičkoga i vjerskoga pluralizma. Za vjernike Isus Krist je nada svake osobe jer daruje vječni život. On utažuje svaku žed za istinom. Dokument ovdje traži da obnovljenom energijom navješćujemo punu istinu o Kristu i da ga predložimo kao novost koja je kadra pokrenuti Europu (br. 21). Tu dokument, čini se, poziva da Crkva Europi misionarskom, rekao bih, ofenzivom i žarkim zanosom naviješta Krista i u njoj probudi novu nadu i poveže je s njezinim kršćanskim korijenima. “Ti su korijeni pomogli da se politička

moć podvrgne zakonu i poštivanju prava osobe i narodâ” (br. 19). Europa baštini duh antičke Grčke i Rima, kulture keltskih, germanskih, slavenskih, ugro-finskih naroda kao i židovske kulture i islamskog svijeta. Ali duh židovsko-kršćanskih tradicija učvrstio ju je u skladnu cjelinu. Preko toga se ne smije olako prijeći u novom procesu izgradnje “zajedničkoga europskog doma” (br. 19). U tom pogledu partikularne Crkve na evanđeoskim vrijednostima moraju “izgrađivati ljudskiji i miroljubiviji suživot” sa svima, “u kojem će se poštivati svi i svaka osoba pojedinačno” (br. 21).

Nužno je, ističe se, da partikularne Crkve znaju *nadi vratiti* njezinu izvornu *eshatološku dimenziju utemeljenu na Uskrlome*, jer ako se europski narodi vrate Kristu naći će opet onu nadu koja jedina može pružiti puninu smisla života. Želi se reći da Krist i danas snažno živi i djeluje u svojoj Crkvi. On je u Crkvi i Crkva je u njemu (usp. Iv. 15,1 sl.) i upravo se u njoj snagom Duha Svetoga neprekidno nastavlja njegovo spasenjsko djelo. To je sadržaj prvog poglavlja.

Nada u međureligijskom dijalogu

U drugom poglavlju, “Evangelje nade povjereno Crkvi”, naglašava se da je kršćanstvo vjera europskog kontinenta i da partikularne Crkve moraju znati otklanjati opasnosti od gubitka izvorne vjere. Kršćanska vjera je oblikovala kulturu staroga kontinenta i isprepletana je njezinom poviješću. Zato ne treba čuditi kad Papa kaže da interes kojega Crkva ima za Europu nastaje iz “same njezine naravi i poslanja” (br. 25). Svjedočenje vjernika, mučenika, monaha, osoba posvećenog života, proučavanje biblijskog shvaćanja čovjeka oblikovala je Europu i njezine univerzalne vrijednosti s kojima se ponosi dok govori o pravima čovjeka i kulturi europskih naroda. Zato cijela Crkva u Europi mora oživjeti u sebi Kristovu zapovijed i poziv: otrijezni se, priznaj svoje pogreške, obrati se, probudi se i ojačaj svoje korijene koji izviru iz Krista i njegovog milosrdnog praštanja. Treba Europi *pokazati pravo lice Crkve* (br. 26). Poziva se i na snažno povezivanje s Petrovim nasljednikom jer to je očuvalo jedinstvo pastira i cijele Crkve. Papa poziva i na ispitivanje savjesti da bi Europi i svijetu kršćani pokazali svoje “pravo lice” oblikovano oprostjenjem grijeha u Kristu. Zato Papa nastavlja pozivati na duboko i istinsko obraćenje Kristu iz kojega treba zajednički kročiti sa svim kršćanima Europe. A to znači promicati *ekumenski i međureligijski dijalog* na svim razinama. Dijalog je prema pobudnici jedna od glavnih briga Crkve, osobito u Europi. Nova Europa mora biti prožeta iskrenim dijalogom sa svima, napose s različitim u vjeri. Posebno ističe doprinos istočnih Katoličkih Crkava ko-

je svojim duhovnim bogatstvom, tradicijama i svjedočenjem jedinstva u različitosti, inkulturacijom pomažu izgradnji jedinstva cijele Kristove Crkve. Ne zaboravlja dokument ni pravoslavnih crkva ali upozorava da ekumenska nastojanja ne treba miješati s prozelitizmom. Svi su kršćani pozvani i dužni služiti evanđelju nade. "Evanđelje nade" je "snažan protiv na *obraćenje na području ekumenizma*" (br. 30). Naglašava se da u kontekstu današnjega društva oboljeloga od "horizontalizma" i potrebnoga otvaranju "Transcendentnom" (br. 34) posebnu važnost ima svećenički celibat kao "znak nade potpuno stavljene u Gospodina". Kaže se da celibat "nije čista crkvena stega koju nameće autoritet", nego je on "nadasve milost, neprocjenjivi Božji dar Crkvi" (br. 35). Tu se posebno ističe doprinos monaha "evangelizaciji Europe i u izgrađivanju njezina autentičnog kršćanskog identiteta" (br. 37). Potom se naglašava i specifični *doprinos "žene u služenju evanđelju nade"*. Žene mogu pomoći u boljem shvaćanju zahvalnosti za dar života, oslobađanju od straha pred prihvaćanjem novog života. Crkva od žena očekuje doprinos u "novom valu nade" (br. 42), nadasve kada je u pitanju promicanje dostojanstva žene i majčinstva pa i prihvaćanja crkvenih službi kao i suzbijanja poroka vezanih uz komercijalnu propagandu ženskog tijela posebno "biča prostitucije" (br. 43).

Naviještati evanđelje nade

U trećem poglavlju "Naviještati evanđelje nade" ističe se da se svakodnevno mora živjeti i svjedočiti "evanđelje nade". Evangelizacija predstavlja duboki identitet Crkve. Zato Crkva mora trajno propovijedati i naučavati: "*Crkvo u Europi, 'nova evangelizacija' je zadaća koja stoji pred tobom! Ponovno otkrij polet naviještanja*" (br. 45). Izazov evangelizaciji su i nekršteni i kršteni u Europi. Napose se napominje briga za useljenike drugih vjeroispovijesti, iako je na starom kontinentu potrebno bez ustručavanja priznati da ima područja na kojima je nužna prva evangelizacija. Naime, mnogi misle da znaju što je kršćanstvo ali ga zapravo ne poznaju. Puno je vjernika zaraženo duhom "imamentističkog humanizma" koji je oslabio vjeru a neke doveo i do napuštanja vjere. Nije rijedak slučaj "sekularističkog tumačenja" vjere koje je nagriza i dovodi do odbacivanja kršćanskog morala (br. 47). Papa zato poziva sve odgovorne da u katehiziranju pruže istinu o Kristu kako bi svaki kršćanin mogao biti svjedok Kristov. Svaki bi morao doći do zrele vjere da se može sučeliti sa sadašnjom kulturom, ekonomijom i društveno-političkim tumačenjima kršćanstva i istina vjere. Zato treba dublje i potpunije slijediti tumačenje istina vjere izložene u Katoličkom katekizmu. Tu napominje kako je važna *uloga teo-*

logije jer postoji unutarnja povezanost između evangelizacije i teološkoga promišljanja (br. 52). I tu je potrebna bratska ekumenska suradnja (br. 54). Uloga teologije i teologa iznimno je naglašena u naviještaju "evanđelja nade". Duboka je i nerazdvojna povezanost između evangelizacije i teološke misli jer teologija, kao znanost s vlastitim pravilima i metodologijom, živi od vjere Crkve i u službi je njezina poslanja. Teologija je rođena iz vjere i pozvana je tumačiti vjeru, čuvajući svoju neraskidivu povezanost s kršćanskom zajednicom u svim njezinim očitovanjima. Ona vjernike uvodi u dublje shvaćanje Kristove poruke. Teologe se poziva da ustraju u služenju koje ostvaruju dok svoje znanstveno istraživanje uvijek združuju s molitvom kako bi uspostavili pozoran dijalog sa suvremenom kulturom čuvajući prisnu vjernost Učiteljstvu Crkve s kojim surađuju u duhu zajedništva, istine i ljubavi uranjajući u *sensus fidei* Božjega naroda.

Ovdje bih usput napomenuo kako se u tradicionalnoj kristologiji Krista u Crkvi uglavnom navješćivalo kao nedokučivi misterij. Kardinal W. Kasper¹ je to nazvao "kristologija odozgor", što bi značilo da smo isticali prvenstveno Kristovo božanstvo. Krist utjelovljen, očitovani Sin Božji, *sinkatabasis* (od gl. συγκαταβαινω), približio nam je misterij Boga kojemu se treba klanjati i za ljubav uzvraćati. Nakon Drugog vatikanskog koncila u modernoj kristologiji, više se naglašava "kristologija odozdo!" (αυαβασις), utjelovljeni Krist u ljudskoj osobi Isusa iz Nazareta. Isus Nazarećanin, utjelovljeni Bog, čovjeku se očitovao u ljubavi prema čovjeku. Isus Krist za čovjeka. Njegova ljudskost, solidarnost s grješnim čovjekom, Božja i čovječja ljubav prema konkretnom čovjeku (usp. Evanđelje po Luki, evanđelje milosrdnog Isusa). Njegova žrtva na križu iz ljubavi prema grešnom čovjeku. Uz to i uskršli Krist trajno i stvarno prisutan u Crkvi za čovjeka. Žrtva na križu i uskrsnuće Kristovo utjelovljeni u žrtvi euharistije trajno se naviještaju u Crkvi od koje Crkva živi.² Isus Krist živi i djeluje u svojoj Crkvi. Stoga Crkva mora Isusa naviještati u svim oblicima ljudskog života moderne Europe i svijeta.

Crkva mora *evangelizirati i društveni život, kulturu*,³ *politiku*⁴ i nastojati inkulturirati evanđelje u sve pore modernoga društva. Tu se ističe važnost društvenih komunikacija kao sredstva evangeliziranja. Posebno se potiče na obraćanje pozornosti vjerskom odgoju mladeži. U njima postoji

¹ W. KASPER, *Gesù Cristo, nostra comune speranza. Orientamenti nell'attuale cristologia*, tal. pr., u: VIŠE AUTORA, *Cristo nella Chiesa*, Dehoniane, Napoli 1981., str. 93-104.

² IVAN PAVAO II., *Ecclesia de eucharistia* (17. 4. 2003.), KS, Zagreb 2003.

³ PAPINSKO VIJEĆE ZA KULTURU, *Promicatii pastoral kulture* (23. 5. 1999.), KS, Zagreb 1999.

⁴ KONGREGACIJA ZA NAUK VJERE, *Doktrinalna nota o nekim pitanjima uz sudjelovanje katolika u političkom životu* (24. 11. 2002.). IKA, Zagreb 2003. Usp. *Pismo pape Ivana Pavla II. umjetnicima* (4. 4. 1999.), Glas Koncila, Zagreb 2004.

žed za apsolutnim. Treba ih upoznati, njihov um, srce i karakter, da bismo im mogli pružiti temeljitu kršćansku naobrazbu. Pastoral mladeži treba biti organiziran prema dobnim skupinama i različitim životnim prilikama. Organizirati češće susrete mladeži, pokazati im put k svetosti kroz molitvu i sakramentalni život (br. 62). Evanđelje je knjiga za Europu danas i zauvijek. Zato Papa dovikuje: “*Crkvo u Europi, udi u novo tisućljeće s knjigom evanđelja!*” (br. 65).

“Slaviti evanđelje nade”

U četvrtom poglavlju “Slaviti evanđelje nade” Papa poziva Europu da se predstavi svijetu kao “*zajednica koja moli*” (br. 66). Nužna je, naime, vidljiva *svetost pojedinca i naroda*. Treba vjernicima vratiti sjaj liturgije. U liturgiji po znakovima prepoznaje se lice Crkve koja vjerujući naviješta, slavi i služi svom Gospodinu. Velika je važnost slavljenja sakramenata, napose euharistije,⁵ pomirenja⁶ koje mora biti povezano s osobnom molitvom i životom svećenika. Euharistija i sakrament pomirenja izgrađuju svetost pojedinca i Crkve. Ni jedno ni drugo nije stvar pojedinca niti grupe, nego Krista i Crkve. Euharistija i sakrament pomirenja imaju “*temeljnu ulogu u vraćanju nade: ‘Osobno iskustvo Božjeg oprostjenja za svakog je od nas, doista, bitni temelj svake nade za našu budućnost.’ Jedan od uzroka beznađa jest nesposobnost priznati se grešnicima i otvoriti se Božjem oprostjenju*” (br. 76). Zato slavlje sakramenata traži doličnost, odgovornost, čašćenje i svečano slavljenje. Svečana liturgija treba pomoći u doživljaju *misterija, otajstva* nazočnoga Krista. Preporučuju se i različiti načini štovanja euharistije (*Ecclesia de Eucharistia*). U liturgijskim slavljinama potrebno je ponovno staviti u središte Isusa. Nedjelji, od “dana zabave”, treba vratiti pravi identitet, da bude “Dan Gospodnji”, dan susreta s Kristom. Potiče se osobna ali i zajednička molitva, zajedničko slavljenje liturgije časova (br. 78).

Zajedništvo u solidarnosti

Peto poglavlje “Služiti evanđelju nade” poziv je nasljedovanja puta Kristove ljubavi kroz mnogostruko služenje u zajedništvu i solidarnosti. Karitativna ljubav u Crkvi pripada biti nove evangelizacije. Treba razvijati “*kulturu solidarnosti*” prema ljudima i svemu stvorenome. Nužno je, dakle, autentično kršćansko svjedočanstvo ljubavi. Raspoloživost služiti čov-

⁵ Usp. IVAN PAVAO II., *Ecclesia de Eucharistia* (17. 4. 2003.), KS, Zagreb 2003. i u vezi s tim koronsku temu 2004.: “Svečano slaviti euharistiju”.

⁶ Usp. IVAN PAVAO II., Apostolsko pismo *Misericordia Dei* (7. 4. 2002.).

jeku u društvu. Kršćani će vratiti prije svega nadu siromašnima, nezaposlenima, bolesnima, patnicima itd. Potom se ističu svjedočenja kršćanske istine o braku, obitelji. Obitelj mora biti prisna zajednica života i ljubavi. Pobudnica ne zaboravlja probleme odgoja i pripreve za brak. Govori o nužnoj brizi za rastavljene kojima treba prije svega zasvjedočiti Kristovo milosrđe (br. 93). Obitelj, koja je temelj Crkve i društva, mora zasvjedočiti vjerodostojno istinu o sebi i biti svjedok evanđelja nade služeći evanđelju života (br. 97). Treba sudjelovati u promicanju *socijalnog nauka Crkve* po mjeri čovjeka u pravednosti, istini, slobodi i solidarnosti (br. 98). Problem useljništva u Europu postavlja kršćanina pred problem ljudskosti i gostoljubivosti. Crkva promiče pastoral za useljenike i napose integraciju useljenika katolika (br. 100). "Opredijelimo se za ljubav", za kulturu života, poziva pobudnica (br. 104, 105).

Svjesni duhovnih vrijednosti

I u zadnjem, šestom poglavlju "Evanđelje nade za novu Europu", poziv je Europi da bude svjesna svoga "duhovnoga poziva" i da bude promicateljica univerzalnih vrijednosti. Kršćanstvo je dalo oblik Europi, utiskujući neke temeljne vrijednosti. Europska moderna koja je svijetu dala demokratski ideal i ljudska prava, svoje vrijednosti ima u svojoj kršćanskoj baštini. Zato Europa nije samo geografski pojam, već je mnogo više kulturalni i povijesni pojam, koja je pozvana ponovno pronaći svoj pravi kršćanski identitet. I dok se Europa proširuje i gradi novu Europu i u svoje krilo prihvaća narode koji joj i pripadaju, Europa je pozvana da u logici zdrave suradnje između Crkve, kršćanskih zajednica i političkog društva, uz pomoć Crkve koja joj nudi Krista izvor nade za Europu, pronade sebe i živi u znaku nade. Zato dokument završava; "Europo, dok stojiš na početku trećeg tisućljeća: *Vrati se sebi. Budi to što jesi. Ponovno otkrij svoje početke. Oživi svoje korijene. ... Ne boj se! Evanđelje nije protiv tebe, već je uz tebe*" (br. 120, 121).

Zaključak

U procesu ujedinjenja Europe i njezinih naroda, u procesu integriranja mnoštva novih stanovnika useljenika u Europu s drugih kontinenata, u procesu ekonomske globalizacije, Europa dobiva i dobit će novo lice. Hoće li to biti kršćansko lice? Iz kršćanske baštine, koju ona posjeduje, to lice ne bi smjelo izbljediti. To je lice Kristovo. Ono mora biti prepoznato od svih koji se nalaze i koji dolaze u Europu. Crkva stoga ima veliku

odgovornost u naviještanju Isusa Krista, puta i nade Europe. Mislim da bi se naviještanje "Evangelja nade", dakle, Krista u Europi, znači i kod nas, u BiH, Hrvatskoj ili bilo gdje u Europi, moralo odvijati u svjetlu pet općih načela evangelizacije,⁷ ili pet tema koje bi morale biti odraz naše vjere i ljubavi prema Bogu i čovjeku, koju na temelju evangelja svjedočimo riječju i djelom suvremenom čovjeku.

1. Prvo načelo odnosilo bi se na *čovjeka i na njegovo ljudsko dostojanstvo*. Čovjek je kako je učio sv. Ambrozije "vrhunac i sažetak svemira i najuzvišenija ljepota stvaranja". Riječ je o čovjeku vjerniku ili nevjerniku. Poštivanje čovjeka kao Božjeg stvorenja i njegovih osobnih i ljudskih prava koja mu je Bog stvaranjem dao.

2. Drugo načelo kojim se moramo ravnati jest *načelo solidarnosti*. Ono se nadograđuje na prvo načelo. Svaki čovjek, vjernik ili nevjernik, katolik, evangelik ili musliman ili bilo koje vjere, kao član ljudske obitelji mora biti zaštićen. Crkva i društvo ne bi smjeli dopustiti da pojedinac ili skupina budu lišeni pravne i ekonomske nužne pomoći u nevolji, ratu, vremenskim katastrofama. Obrana nemoćnih (npr. žena u preljubu) i konkretna pomoć slabijem izraz je ljubavi koju nam je Isus zapovjedio. Crkva mora promicati etička i moralna načela pravednosti.

3. Načelo poštivanja slobodnog demokratskog opredjeljenja. Moćniji ne bi smjeli ugušiti pravo manjih, bilo pojedinaca ili naroda. Posebno je tu uključeno pravo na život, rad, udruživanja, javno ispovijedanje vjere. Vlast mora osigurati u svjetlu evandeoskih vrijednosti zaštitu kako pojedinca tako i manjih skupina i naroda. Crkva pred vlašću i društvom mora imati hrabrosti naviještati i braniti evandeoske vrijednosti.

4. Načelo *laičke države*. Država je laička ako nikome ne nameće bilo kakvu ideologiju, religiju, kulturu i kada ne identificira svoje zakonodavstvo s bilo kojom ideologijom, nego ga usklađuje s univerzalnim objektivnim vrijednostima. Moderna država ne bi ni u kojem slučaju trebala biti "konfesionalno" određena. Ne bi po ovom načelu trebale biti određene državne religije. Crkva ne naviješta ideologiju, nego evangelje nade svijeta. Ona je u stalnom dijalogu s ostalim religijama. Dijalogu s drugačijima nema alternative (EE, 55).

5. Načelo *slobodnog udruživanja*. Društvo udrugama treba omogućiti da slobodno djeluju i zasnjeđu svojim aktivnostima svoju kulturu, identitet, osjećaje i način djelovanja. Tako bi posebno bile zaštićene nacionalne manjine i dobrovoljna humanitarna udruženja koja su nužna u današnjem svijetu. Crkva treba promicati evangelje kroz kulturu i slobodna udruživanja.

⁷ Usp. Giacomo BIFFI, *Liber pastoralis Bononiensis*, E. Dehoniane, Bologna 2002 str. 795-802.

Ova okvirna načela izvire iz duha evanđelja. Ona hrane nadu kojoj je doista nepresušni i trajni izvor sam uskrsli Isus Krist. *Biskupi i svećenici po svom su poslanju i misionarskom služanju navjesticima nade*. Biskupima je to Papa posvijestio novom posinodalnom pobudnicom *Pastores gregis - Pastiri stada - O biskupu služitelju evanđelja Isusa Krista za nadu svijeta* (PG).⁸ Biskupi su "iznova razmotrili svoju službu u svjetlu teološke nade" (PG, 2). "Zadaća je, naime, svakog biskupa navijestiti svijetu nadu." Biskup je na osobit način "prorok, svjedok i sluga nade. On ima dužnost ulijevati pouzdanje i pred bilo kim obrazlagati kršćansku nadu (usp. 1 Pt 3,15)... napose tamo gdje je snažniji pritisak imanentističke kulture, koja otklanja svako otvaranje prema transcendenciji. Tamo gdje nedostaje nada, i sama je vjera dovedena u pitanje". Nada je "u vremenima sve većeg nevjerovanja i indiferentnosti, čvrst oslonac za vjeru i snažan poticaj za ljubav". Nada "crpi svoju snagu iz sigurnosti u sveopću spasenjsku volju Božju (usp. 1 Tim 2,3) i u trajnu prisutnost Gospodina Isusa, *Emanuela* koji je s nama sve do svršetka svijeta (usp. Mt 28,20)" (PG, 3). Biskup je po svom poslanju čovjek nade utemeljene na evanđelju. Dakako da to vrijedi i za prezbitere koji su prvi biskupovi suradnici u navijestanju evanđelja nade. "Svećenici su snagom svoje službe pozvani poučavati i služiti evanđelju nade" (EE, 34). To je posebno naglašeno i u okružnici Kongregacije za kler *Prezbiter - navjesticima nade, služitelj sakramenata i voditelj zajednice kršćanskoga trećeg tisućljeća* (19. 3. 1999.). I biskupe i svećenike Papa poziva da slijede primjer Djevice Marije, koja je *Mater spei*.

Imajući sve to u vidu nama danas u nalog ostaje da unutar Europe, njezinih Crkava i brojnih naroda, budemo navjesticima nade, Uskrsloga Krista, koji je "nada slave" (Kol 1,27). Nužno je, stoga, snažno se povezivati, surađivati i izgrađivati prostore jedinstva, stvarati zajedničke pastoralne programe, razvijati karitativnu i znanstvenu suradnju, promicati programe solidarnosti pomaganja najsiromašnijima, zalagati se za promicanje zdrave katoličke nauke i etičko-moralnih vrijednosti koje baštiniamo iz evanđelja.

Promičući evanđeoske vrijednosti u Europi koja se ujedinjuje u veliku zajednicu naroda, Crkva u središte stavlja put Isusa Krista, izvor nade svijeta. Tako Crkva pomaže suvremenom čovjeku Europe da vlastita očekivanja osloni na nadu koja ne obmanjuje (usp. PG, 4).

⁸ IVAN PAVAO II., *Pastores gregis - Pastiri stada. Posinodska apostolska pobudnica o biskupu služitelju evanđelja Isusa Krista za nadu svijeta*, KS, Zagreb 2003. (napisana nakon X. sinode biskupa održane od 30. rujna do 27. listopada 2001. a objavljena 16. listopada 2003.).